

Lékařská mikrobiologie

ZDRL

Týden 10:

Úvod do sérologie, aglutinace,
precipitace a komplementfixace;
ředění séra

Lenka Černohorská dle původních
prezentací O. Zahradníčka

Úvod

- **Antigen** = makromolekula pocházející z cizího organismu: rostliny, mikroba, jiného živočicha. Mikrobiální antigeny = části mikrobiálního těla, které vzbuzují v hostiteli antigenní odpověď
- **Protilátka** = imunoglobulin, tvořený v těle hostitele jako odpověď na antigenní výzvu (nejen u člověka, ale i u zvířat)

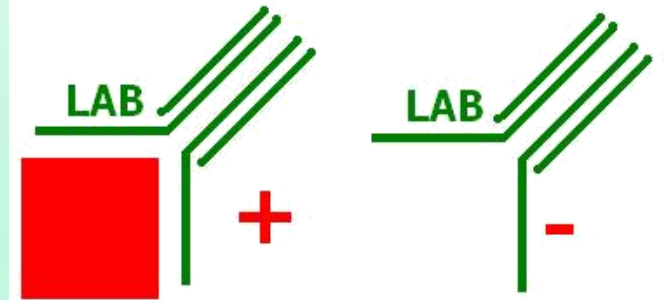
Metody lékařské mikrobiologie

- **Přímé metody:** detekce mikroba, jeho části nebo produktu. Mikroskopie, kultivace, biochemická identifikace, **průkaz antigenu**. **Pozitivita** = agens je NYNÍ přítomno.
- **Nepřímé metody: detekce protilátek** proti mikrobovi. **Pozitivita** = mikrob potkal hostitele v minulosti (nevíme, zda před týdny/měsíci/roky)

Dva způsoby využití:

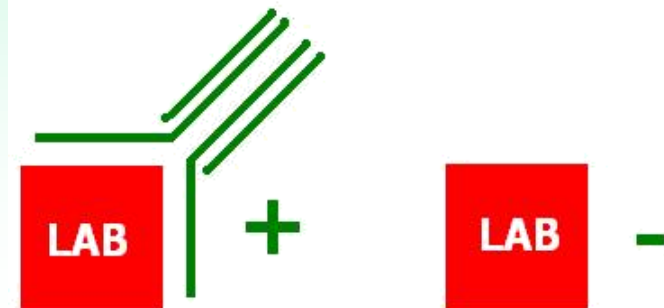
Průkaz antigenu: laboratorní protilátky + vzorek pacienta nebo kmen mikroba.

Přímá metoda

Průkaz protilátky: laboratorní antigen + sérum (výjimečně sliny, likvor) pacienta

Nepřímá metoda

U přímého průkazu rozlišujeme:

- **Průkaz antigenu ve vzorku**, např. v mozkomíšním moku. Pozitivní výsledek znamená přítomnost mikroba v těle pacienta
- **Antigenní analýza (identifikace) kmene** izolovaného ze vzorku (např. meningokoka)

U **nepřímého průkazu** pracujeme se **vzorkem séra**, kde hledáme protilátky. Odhadujeme, kdy se pacient s mikroblem setkal:

- Množství protilátek (relativní – **titr**)
- Třída protilátek: IgM/IgG (více v další přednášce)
- (*Avidita protilátek*)

Průběh infekce

- Akutní infekce: velké množství protilátek, převážně třídy IgM₁
- Pacient po prodělané infekci: malá množství protilátek, hlavně IgG₂ (imunologická paměť)
- *Chronická infekce: různé možnosti*

Jak provést reakci „kvantitativně“

Je těžké zjistit koncentraci protilátek v jednotkách mol/l, mg/l apod. Ale dá se mnohonásobně ředit pacientovo sérum.

- Reaguje-li i po mnohonásobném ředění →
→ v séru je velké množství protilátky
- Reaguje jen při nevelkém zředění séra →
→ jen malé množství protilátky

Geometrická řada

- Nejjednodušší způsob, jak ředit sérum pacienta, je použití **geometrické řady s koeficientem dva**.
- Vycházíme **z neřaděného séra**, nebo **ze séra o určitém předředění** (např. 1:5, 1:10, 1:20 atd.)
- V každém dalším důlku je **dvojnásobné ředění** oproti předchozímu, např. řada 1:10, 1:20, 1:40, 1:80, 1:160...

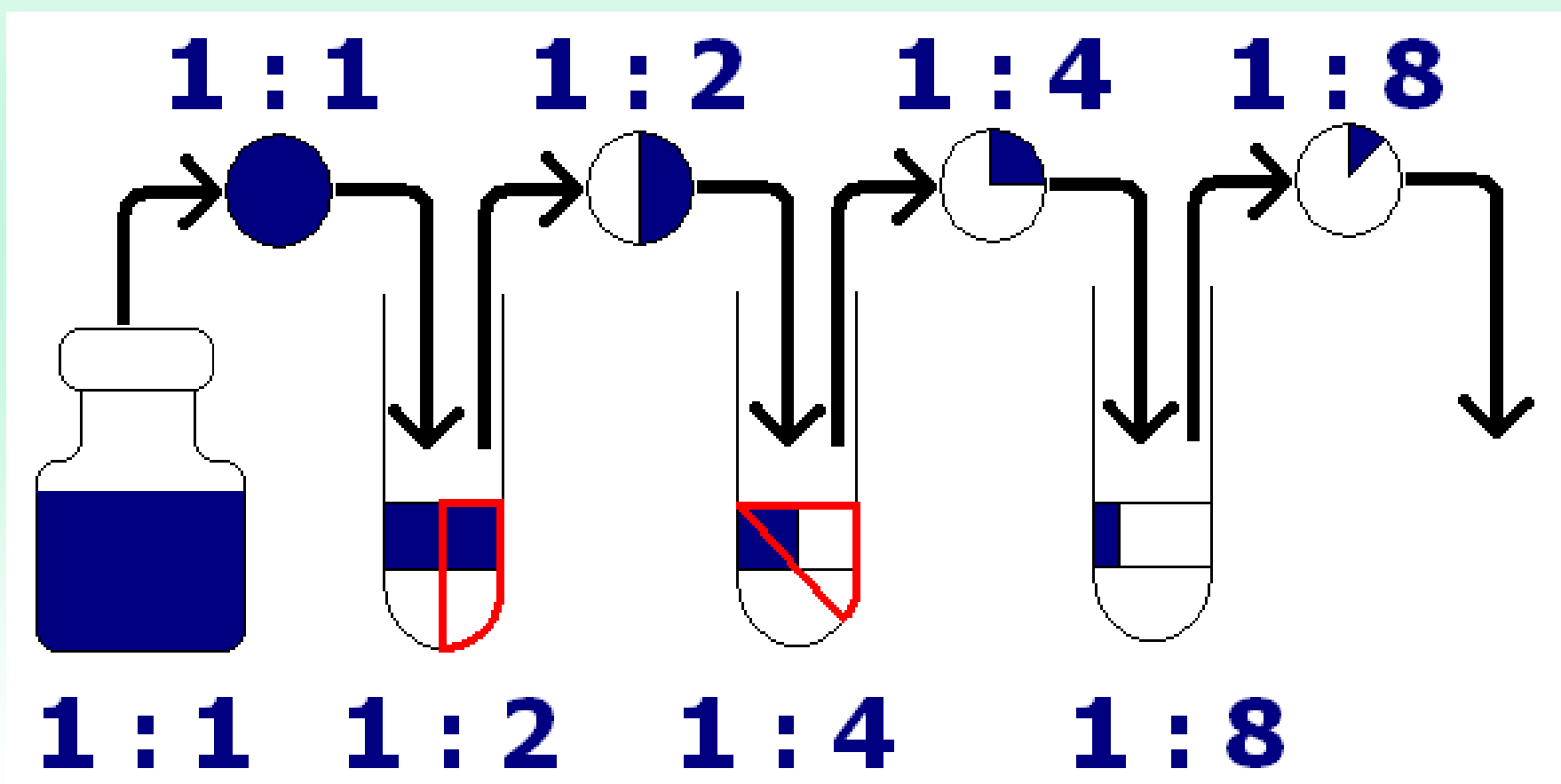
Počítání ředění v serologii

Pozor, v serologii např. ředění 1 : 4 znamená 1 díl séra a 3 díly fyziologického roztoku (tj. 4 díly celkem)!

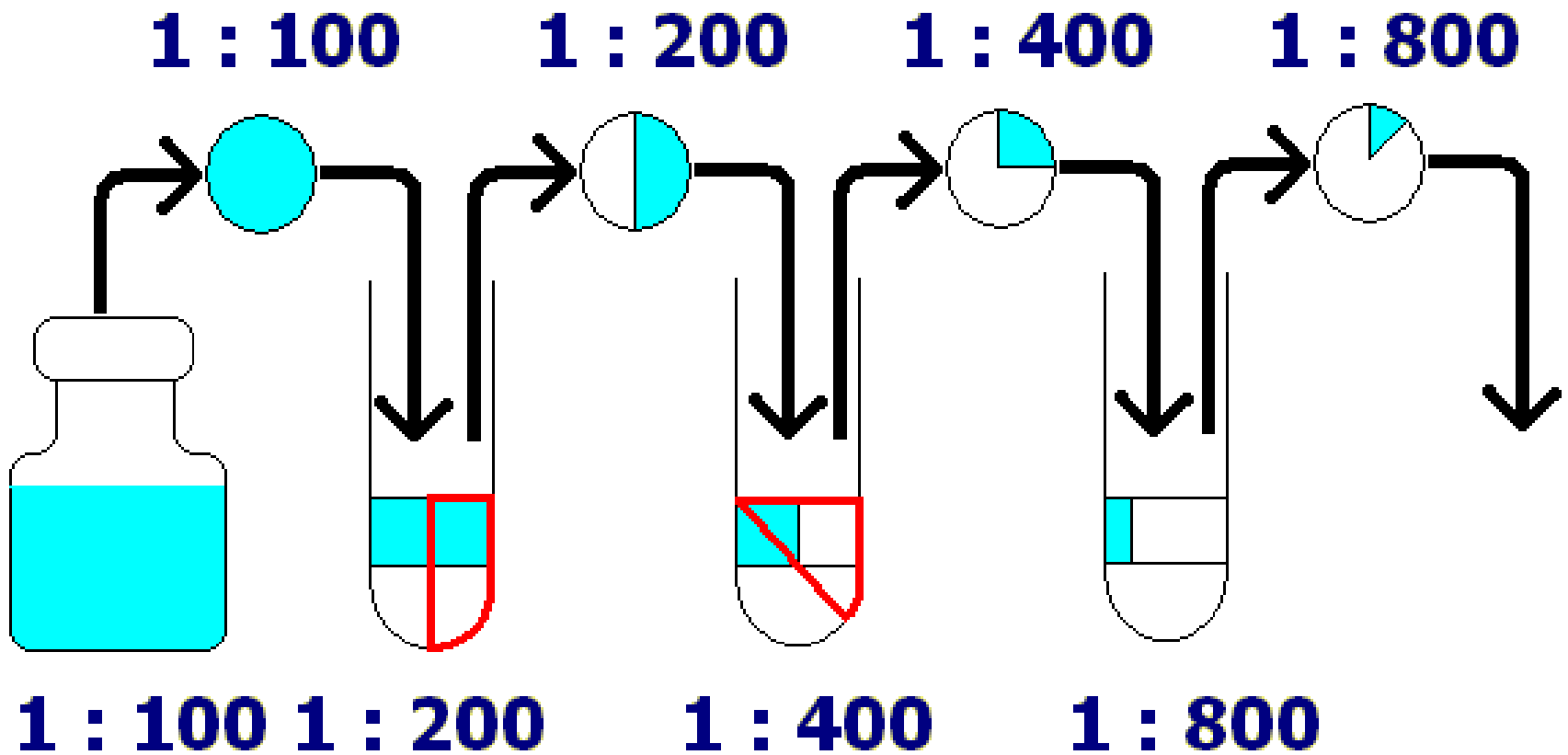
Při „biochemickém“ počítání (počet dílů séra ku počtu dílů diluentu) bychom naše geometrické řady museli značit např. 1:9, 1:19, 1:39, 1:79. To by bylo nepraktické

Geometrická řada:

a) bez předředění původního séra

b) s předředěním původního séra

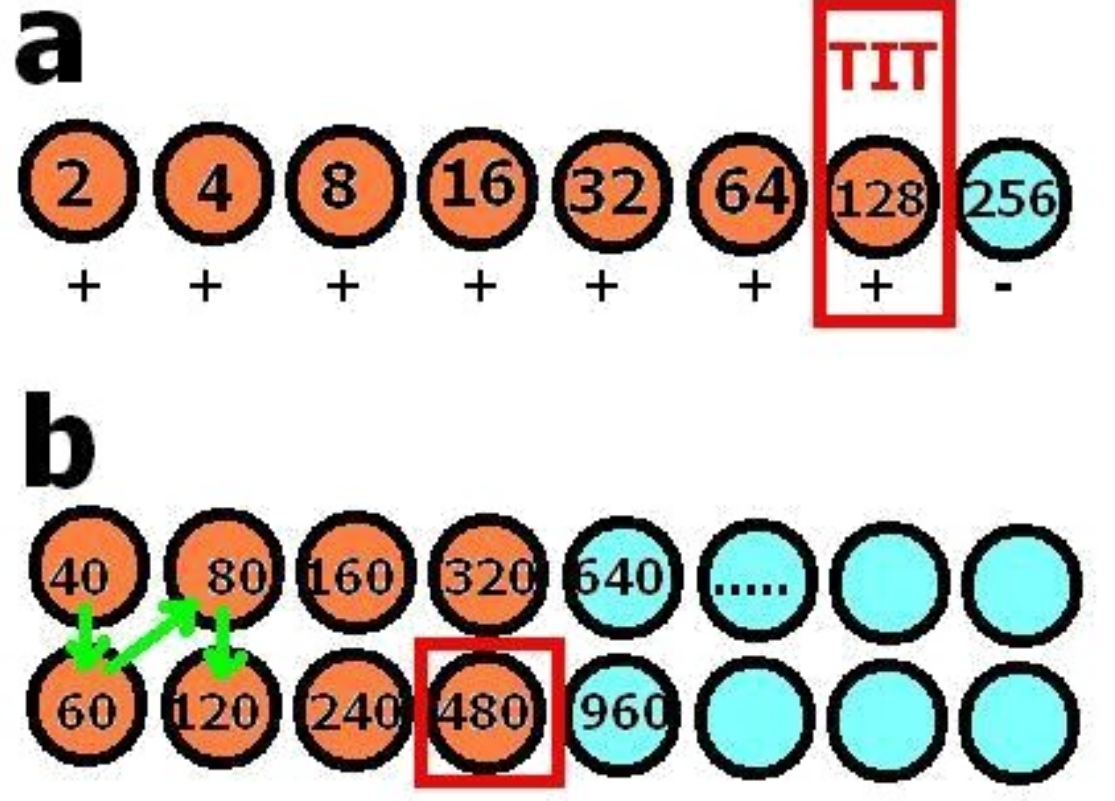
Předředění nemusí být zrovna 1 : 100, může být třeba 1 : 5, 1 : 10, 1 : 20 či jiné.

Poté, co se provede naředění...

Po naředění séra geometrickou řadou se do všech zkumavek/důlků **přidá antigen**. Buď dojde, nebo nedojde k reakci; to může být vidět, nebo se zviditelňuje přidáním další složky

Sledujeme, **jak moc můžeme sérum naředit**, aby ještě byla viditelná pozitivní reakce

Pojem TITR

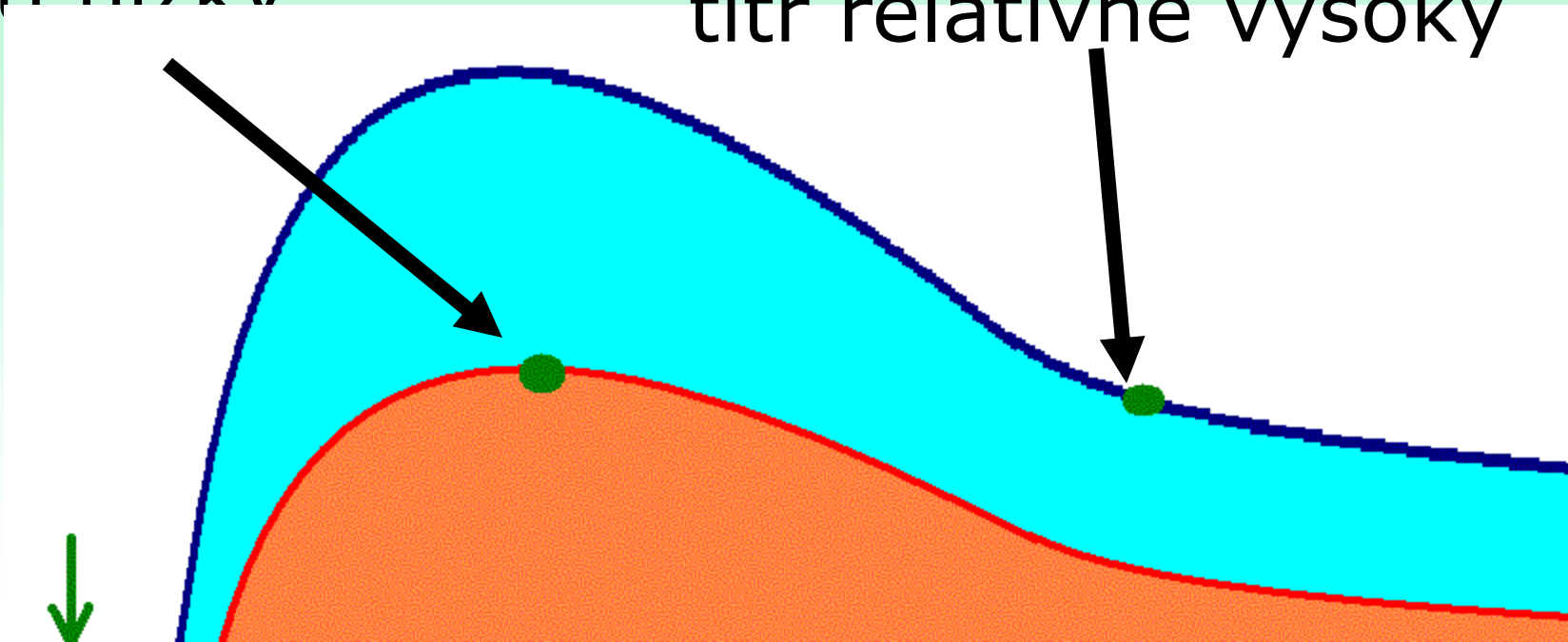
Titř – nejvyšší ředění, kde je ještě viditelná pozitivní reakce. *I pokud jsme reakci provedli ve 2 řádcích místo 1 (s různým počátečním předředěním), určí se jen 1 titř.*

Vzestup/pokles titru o 1 důlek znamená dvojnásobný vzestup/pokles.

Proč nestačí samotný titr

Málo reaktivní pacient může mít v akutní fázi titr dosti nízký

Velmi reaktivní pacient má naopak i dlouho po infekci titr relativně vysoký

Párová a nepárová séra

- **Párová séra** = 1 vzorek je uchováván v ledničce, dokud nepřijde i druhý. Pak jsou oba hodnoceny naráz. **4-násobný vzestup** se v tom případě má za signifikantní pro akutní infekci. Bohužel párová séra nejsou běžná.
- **Séra nejsou párová** (druhý vzorek je vyšetřen zvlášť): zvětšuje se riziko náhodné chyby, proto zpravidla vyžadujeme **8-násobný vzestup** titru. Tyto údaje se liší případ od případu.

Serologické reakce

- Existuje několik **typů reakcí**. Některé jsou jednoduché, výsledek reakce antigenu s protilátkou je přímo viditelný, jiné jsou složité, je nutné přidání dalších složek
- Téměř všechny mohou být použity **k průkazu antigenu, k antigenní analýze i k průkazu protilátky**; ne všechny se ale ke všem těmto účelům doopravdy používají
- V rámci reakcí existují **různé možnosti technického provedení**

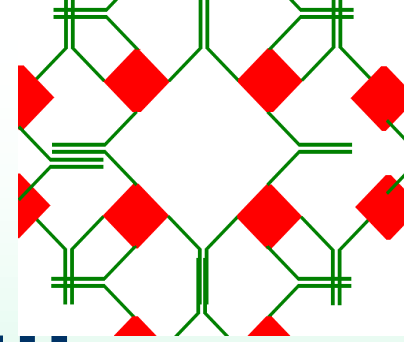
Typy reakcí a jejich využití

	Průkaz antigenu	Antigenní analýza	Nepřímý průkaz
Aglutinace	občas	často	někdy
Precipitace	málokdy	málokdy	občas
KFR	často (viry)	ne	často (viry)
Neutralizace	občas	ne	často
Značené složky	velmi často	výjimečně	velmi často

Precipitace, aglutinace, aglutinace na nosičích

- **Precipitace:** Antigeny jsou ve formě izolovaných makromolekul (koloidní antigen)
- **Agglutinace:** Antigen je součástí buňky mikroba (pracujeme tedy s celými mikroby)
- **Agglutinace na nosičích:** Původně izolované antigeny jsou navázány na nosič (latex, erytrocyt, polycelulóza)

Precipitace

Se využívá v **nepřímém průkazu**:

Reakce RRR u syfilis (je to reakce s tzv. heterofilním antigenem, t.j. antigen nepochází z mikroba)

Mikroprecipitace v agaru dle

Ouchterlonyho (u aspergilózy, dříve i u toxoplasmózy)

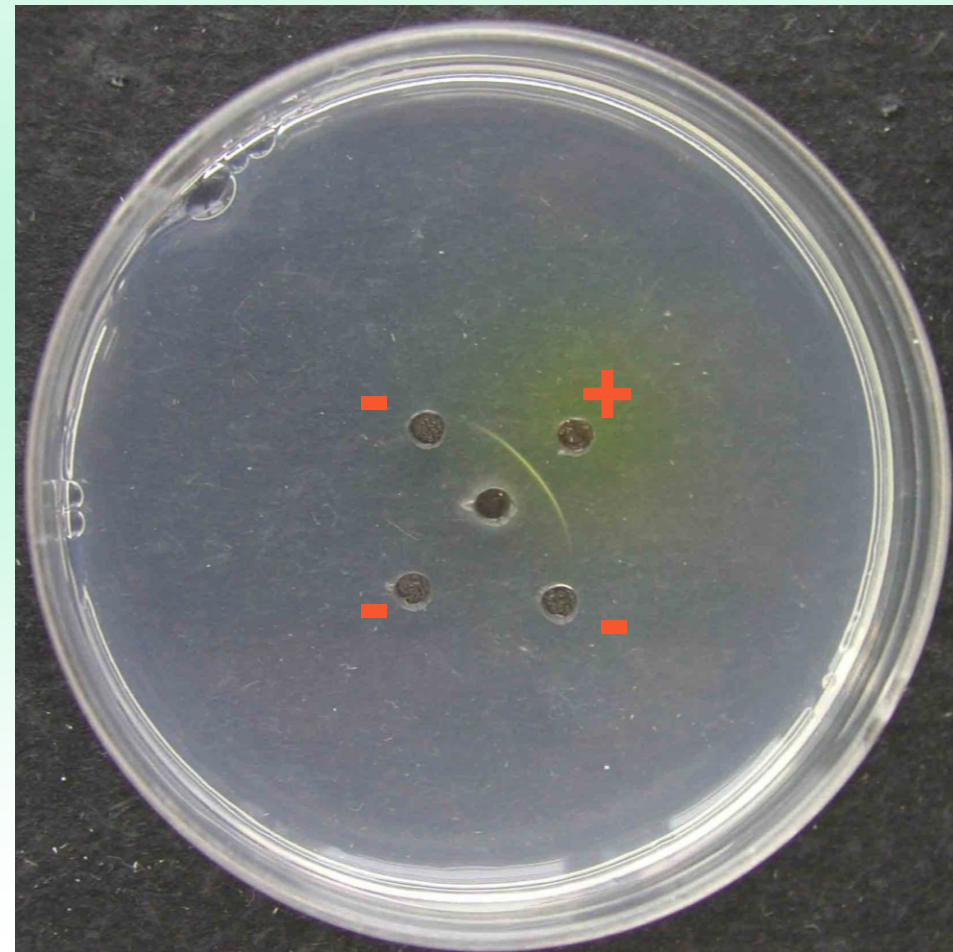
V přímém průkazu se používala prstencová precipitace u streptokoků

RRR precipitace

- Detekce protilátek, které jsou pozitivní u syfilis, i když nejde o protilátky proti *Treponema pallidum*, nýbrž proti kardiolipinu (látka, která se objevuje u syfilitiků v těle)
- Takovým reakcím říkáme **průkaz heterofilních protilátek** – jsou to protilátky, které nejsou zaměřené proti antigenu mikroba, ale proti jinému antigenu, který je v době výskytu mikroba přítomen v těle pacienta.
- Reakce je dost citlivá, ale **málo specifická** (pozitivita se ověřuje jinými, spolehlivějšími metodami)

Mikroprecipitace v agaru dle Ouchterlonyho

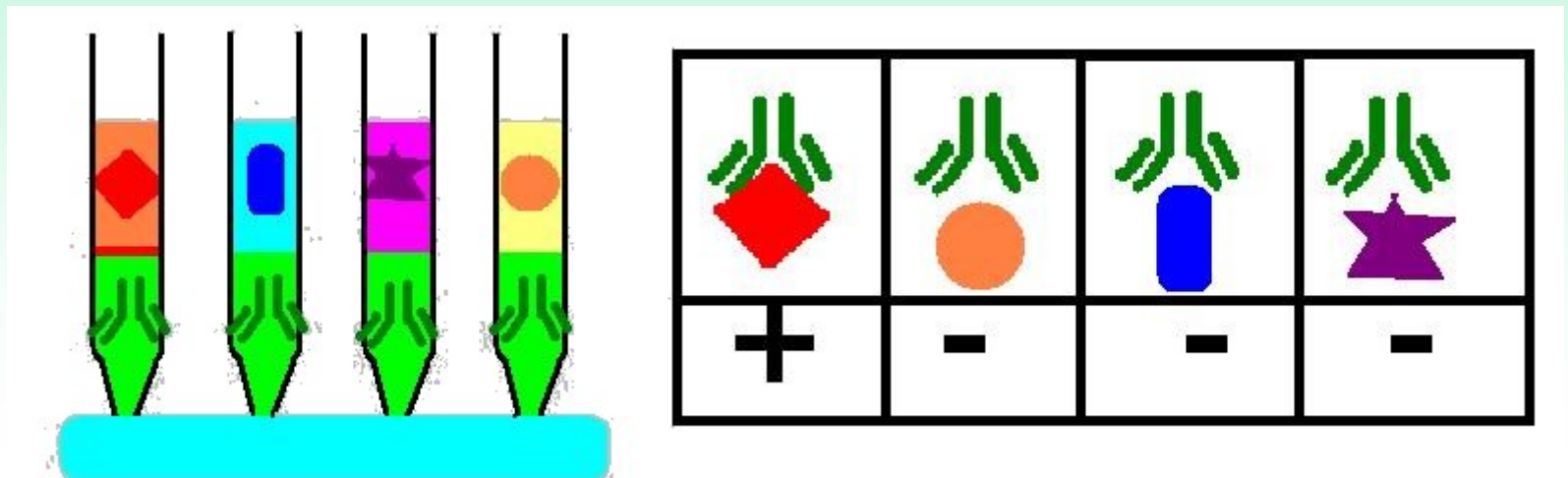
V prostředním důlku je suspenze antigenu. Do 4 ostatních důlků se dají séra pacientů. Antigen difunduje z prostředního důlku do okolí. Je-li sérum pozitivní, difundují z něj protilátky. Uprostřed cesty se antigen s protilátkou setká a vznikne precipitační linie.

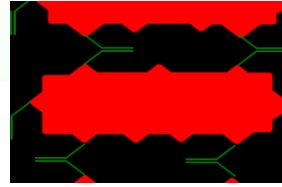
Prstencová precipitace

Precipitace k detekci antigenu:

- 1) zvířecí sérum s protilátkami se napipetuje do pipetky zabodnuté do plastelíny
- 2) čtyři různé extrakty kmenů se opatrně převrství na séra (aby se nesmíchaly)
- 3) při pozitivitě se na styku tekutin objeví prstenec – důkaz precipitace

Aglutinace: příklady použití

K antigenní analýze:

- určení serotypu u střevních patogenů, zejména salmonel, shigel a yersinií, určení některých serotypů *Escherichia coli*

Provedení: smíchání kmene (nebo jeho suspenze ve fyziologickém roztoku) s příslušným sérem

K přímému průkazu ve vzorku se používá spíše aglutinace na nosičích (viz dále)

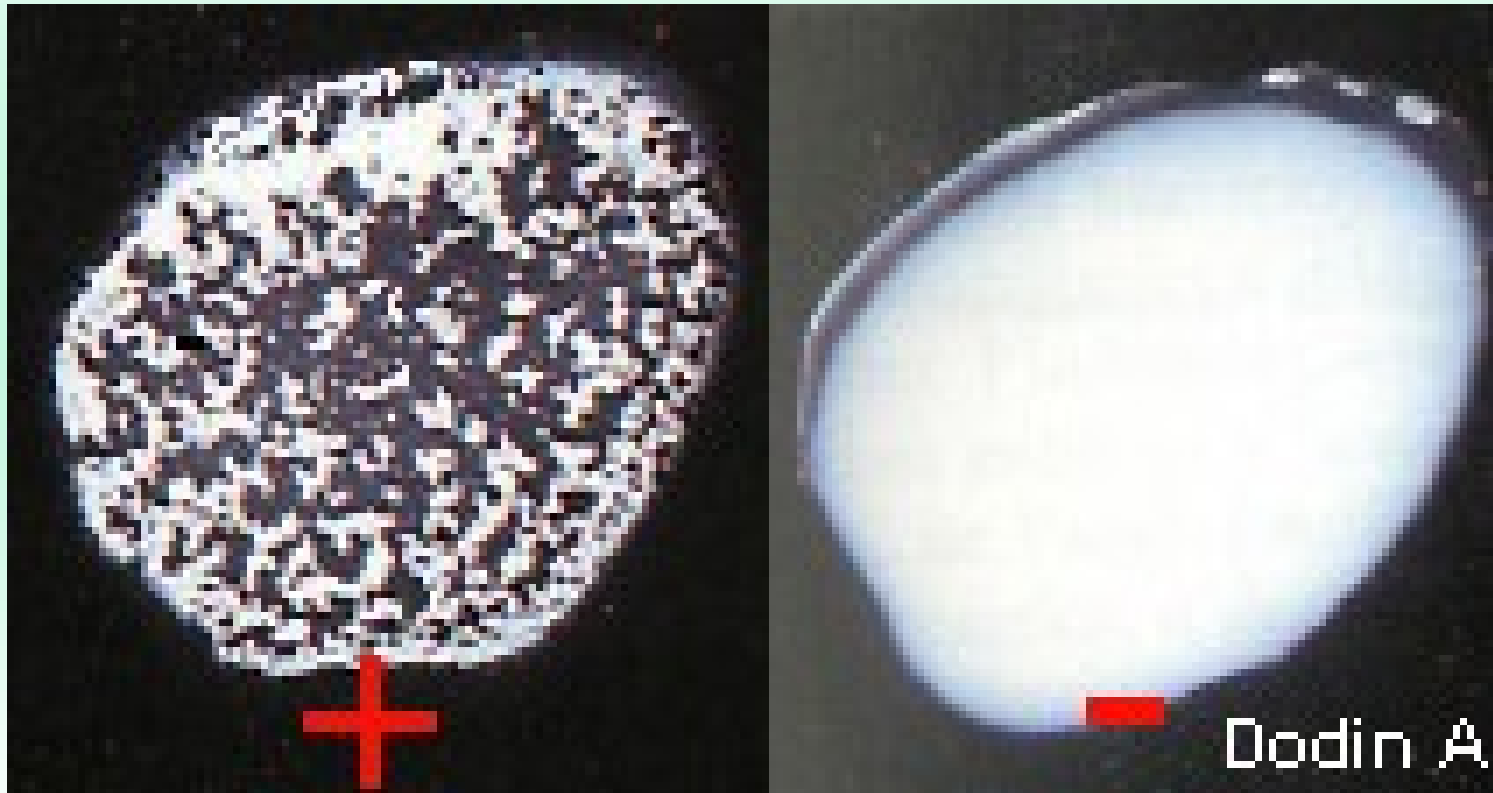
Nepřímý průkaz různých bakterií (yersinií, tularémie). **Provedení:** v mikrotitrační destičce s využitím ředěných sér pacienta

Antigenní analýza pomocí aglutinace: Průkaz Enteropatogenní *Escherichia coli*

- Většina kmenů *E.coli* je „hodných“. Ze všech antigenních typů *E. coli* je 12 „enteropatogenních“ (EPEC) – způsobují novorozenecké průjmy.
- Při testu **smícháme suspenzi podezřelého kmene s protilátkami** na sklíčku. Pozitivita se projeví jako vznik vloček. Bylo by nutno provést 12 testů s různými protilátkami. V praxi ale použijeme **polyvalentní séra**: nonavalentní obsahuje protilátky proti 9 typům EPEC, trivalentní proti dalším 3.

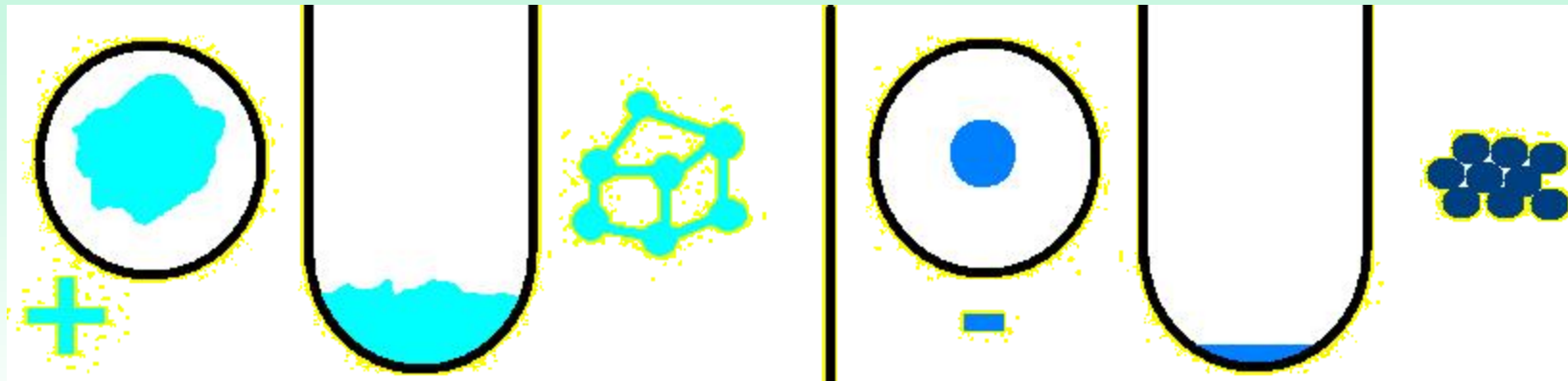
Průkaz EPEC – výsledek

Aglutinace k průkazu protilátek v mikrotitrační destičce

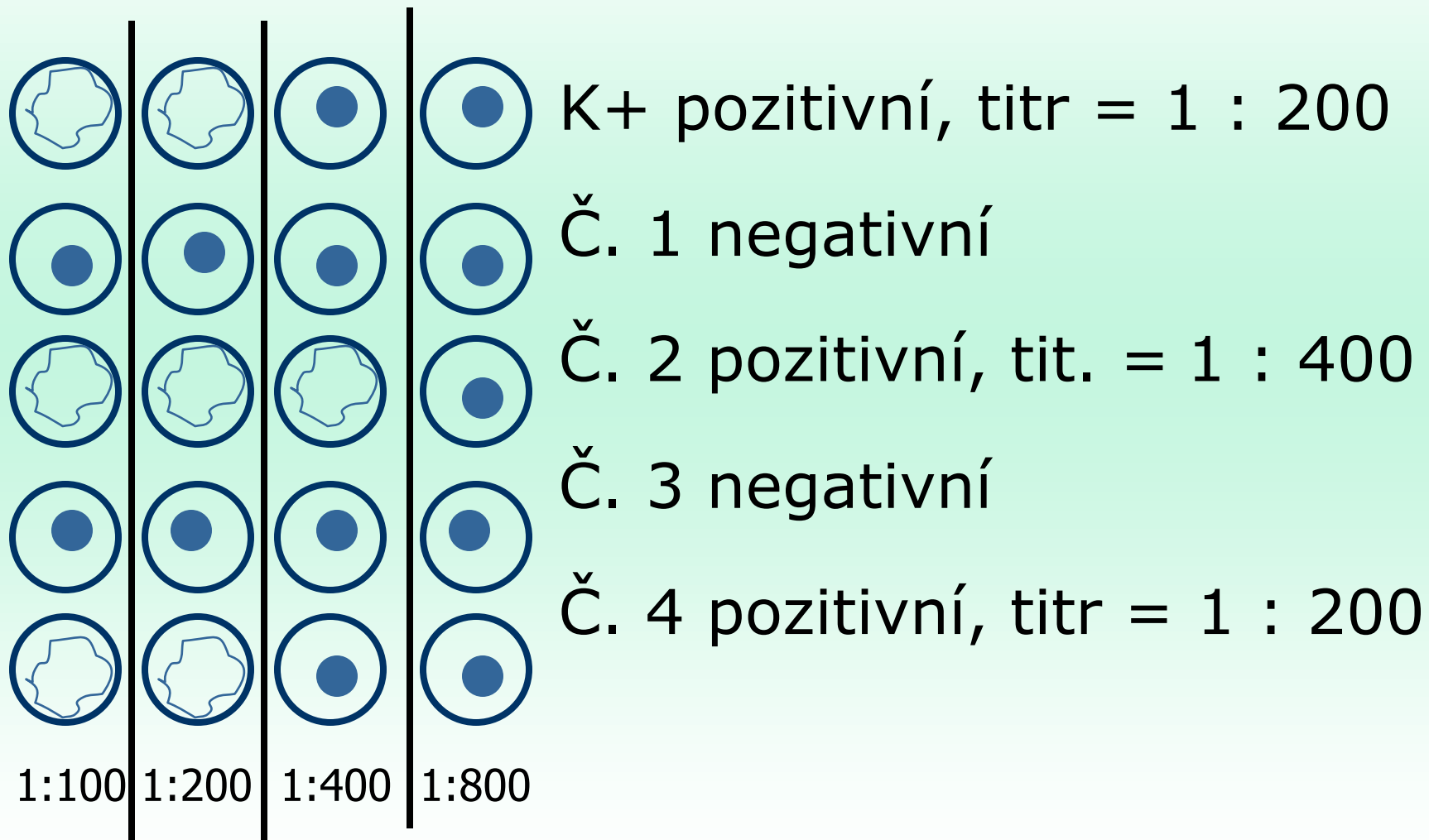
Pozitivní – nepravidelný chuchvalec (aglutinát)

Negativní – malé pravidelné kolečko (neaglutinované bakterie sedimentují na dno)

!!Titr = nejvyšší ředění s pozitivní reakcí. První důlek je ředěn 1 : 2, druhý 1 : 4 atd.

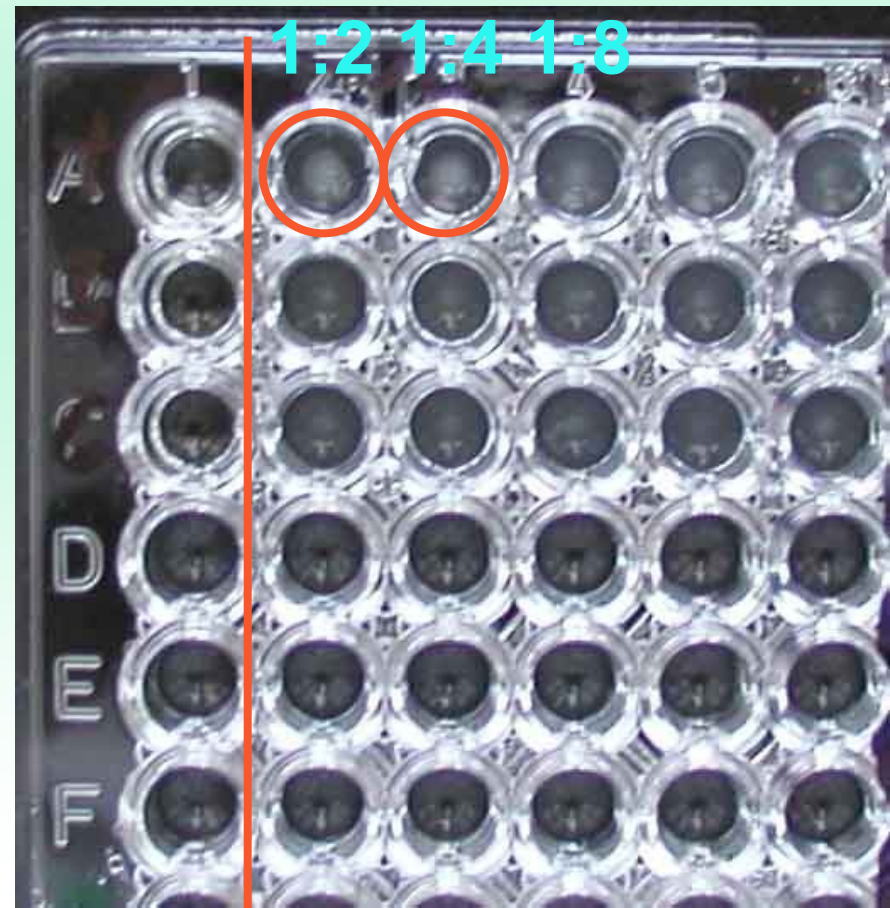
Příklad výsledku: aglutinace k detekci protilátek proti yersiniím

Konkrétní ukázka

V prvním sloupci jsou kontroly, vlastní reakce začíná od druhého sloupce

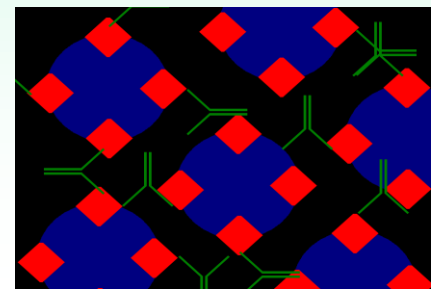
www.medmicro.info

Aglutinace na nosičích

Je to vlastně **precipitace převedená na aglutinaci použitím nosiče** (červená krvinka, latexová či polycelulózová částice).

Používáme ji tam, kde pracujeme s **koloidním (makromolekulárním) antigenem**

Aglutinace na nosičích – využití

Přímý průkaz ve vzorku

- průkaz antigenů bakterií, které způsobují záněty mozkových blan, přímo ve vzorku mozkomíšního moku

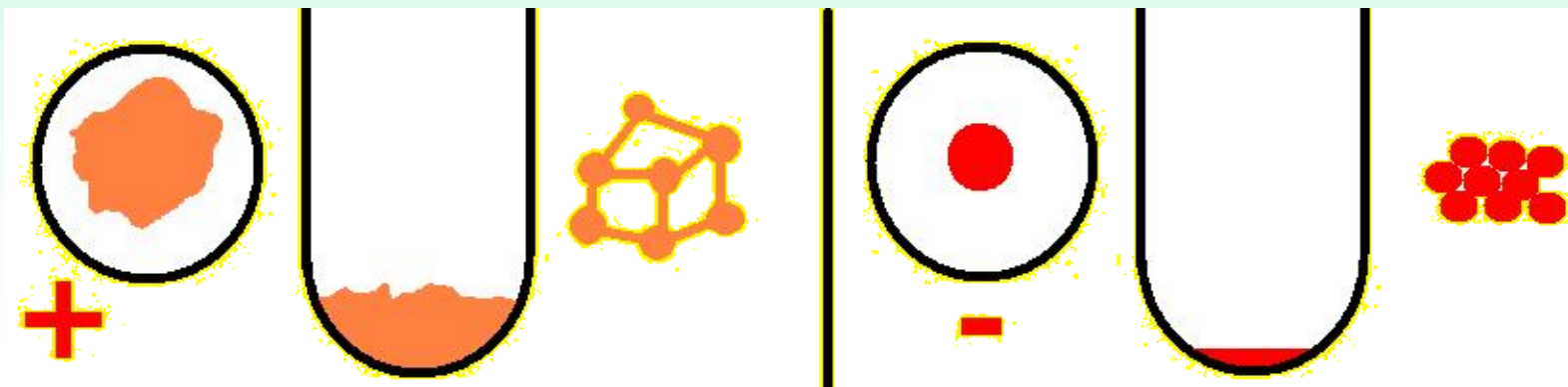
Antigenní analýza s kmeny bakterií

- skupinové určení streptokoků
- určení antigenního typu u *Haemophilus influenzae*
- určení seroskupiny meningokoků aj.

K nepřímému průkazu méně často, příkladem je reakce TPHA k průkazu protilátek u syfilis

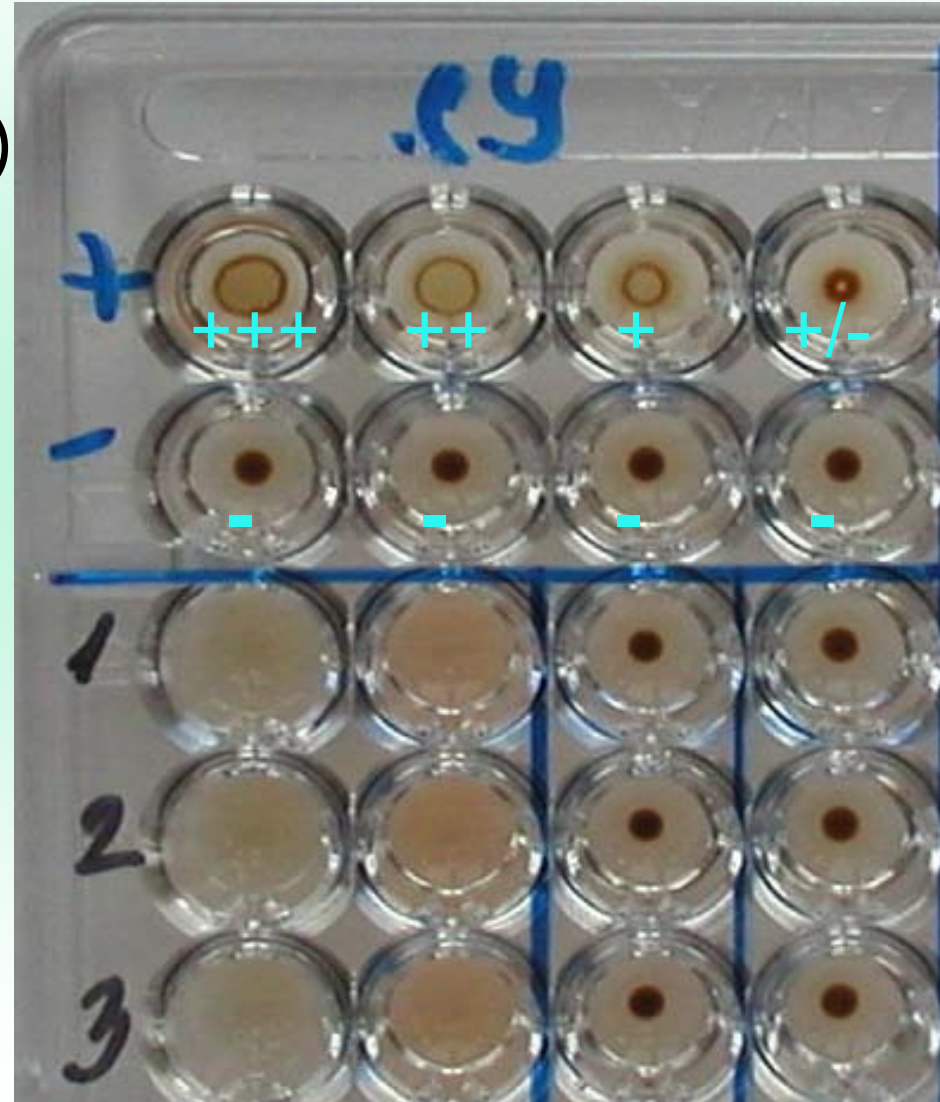
Treponema pallidum hemaglutinace (TPHA) k průkazu syfilis

- Použijeme červené krvinky, na které je navázán antigen *T. pallidum* (*Dnes se v tomto testu červené krvinky nahrazují polycelulózovými částicemi – v tom případě jde o TPPA (T. p. polycelulózová aglutinace)*)
- Jde o nepřímý průkaz, ale nepoužívá se ředění a nezjišťují titry. Jde o tzv. screeningovou reakci a případná pozitivita se dále ověřuje spolehlivějšími metodami

Ukázka výsledku TPHA

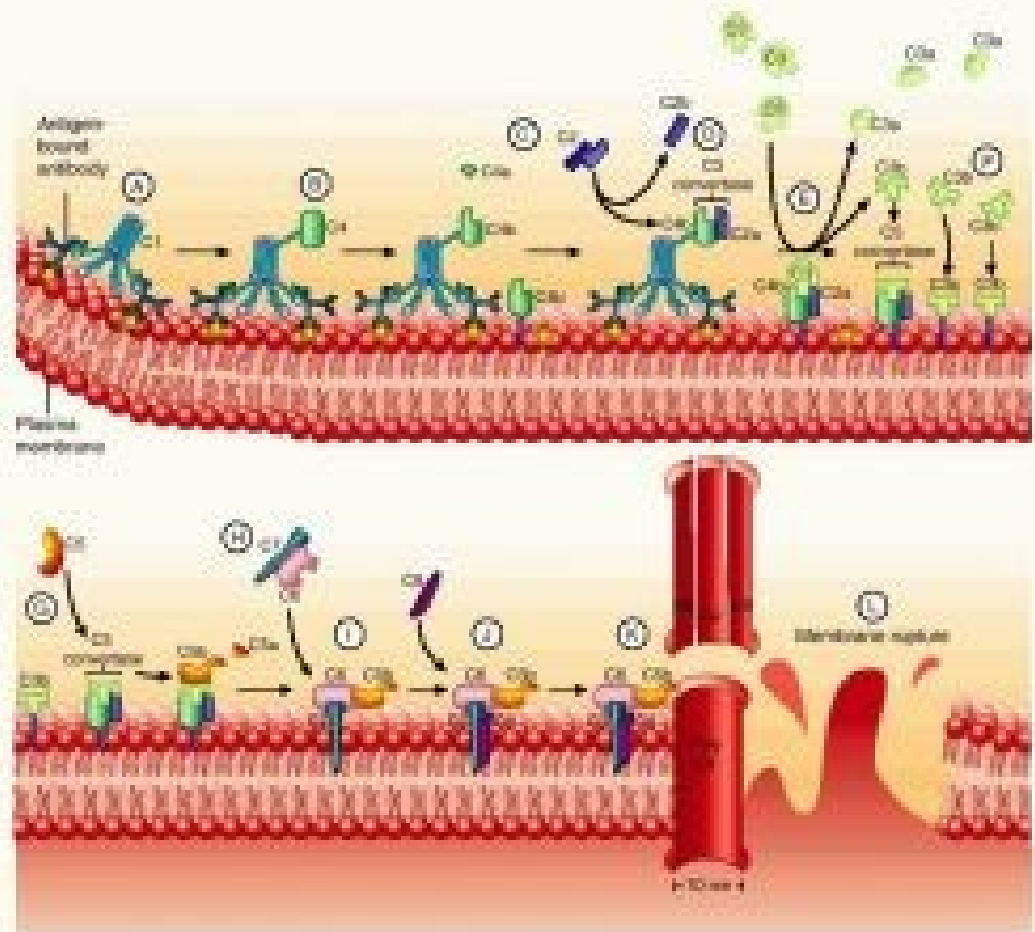
- V horním řádku jsou pozitivní kontroly od vysoce pozitivní (+++) po hraniční (+/-)
- Ve druhém řádku jsou negativní kontroly
- Výsledky se odečítají v dalších řádcích, vždy ve čtvrtém sloupci. Pacienti 1, 2 i 3 jsou negativní.

Komplement

- součást nespecifické humorální imunity
- složitý kaskádový systém

Komplementfixace (KFR)

Komplement = složka imunitní reakce

Potřebujeme pracovat s přesně odměřeným množstvím komplementu, proto pacientův vlastní komplement před reakcí inaktivujeme a do reakce používáme komplement morčecí

- Komplement **není schopen vázat se na samotný antigen ani na samotnou protilátku**
- Komplement **je schopen vázat se pouze na KOMPLEX obou**

Princip komplementfixace

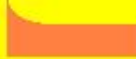

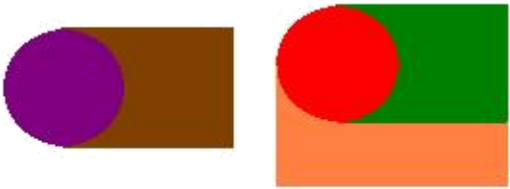

- Komplement se **váže na komplex antigen-protilátka** (nezůstává žádný volný komplement) To ale není vidět.
- Proto používáme tzv. **indikátorový komplex** – beraní erytrocyty + králičí protilátka proti nim (tzv. amboceptor). Pokud zbyl volný komplement, naváže se na indikátorový systém a dojde k hemolýze

Pokus k ověření funkce komplementu

Amboceptor = králičí protilátka proti beraním erytrocytům

1. Beraní ery + amboceptor bez komplementu → není hemolýza (chybí komplement)
2. Beraní ery + komplement bez amboceptoru → není hemolýza (chybí protilátky)
3. **Beraní ery + komplement + amboceptor → hemolýza (všechny složky přítomné)**
4. Králičí ery + komplement + amboceptor → není hemolýza (chybí „ten správný“ antigen)

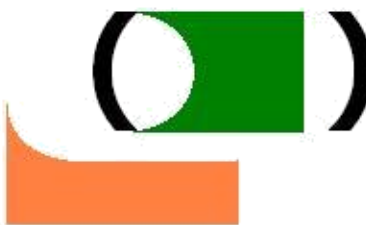

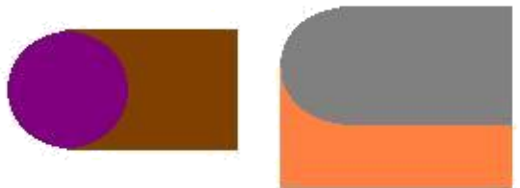
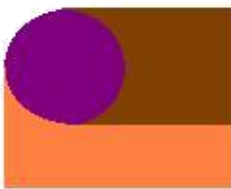

Princip KFR (negativní, pozitivní)

+	-	
1 	1 	 antigen antibody protilátka
 vázaný - bound	 volný - free	
2 	2 	 complement beraní ery sheep RBC
NO HEMOLYSIS NENÍ HEMOLÝZA	HEMOLYSIS HEMOLÝZA	 amboceptor
		

Problémy s KFR

- Příliš mnoho komplementu → falešná negativita. **Co dělat?** Titrovat komplement (viz další obrazovka)
- Některá složka séra sama o sobě vyvazuje komplement (složka antikomplementarity): falešně pozitivní výsledky. **Co dělat?** Provést test antikomplementarity. Je to vlastně „normálně“ provedená reakce, ale bez antigenu

Test antikomplementarity

SERUM NOT OK	SERUM OK	
1 	1 	 složka zodpovědná za antikomplementaritu anticomplementarity component
 vázaný - bound	 volný - free	 antibody protilátka
2 	2 	 complement
NO HEMOLYSIS NENÍ HEMOLÝZA	HEMOLYSIS HEMOLÝZA	 beraní ery sheep RBC
		 amboceptor

Titrace komplementu

- Pro reakci potřebujeme množství morčecího komplementu, které není moc velké ani malé.
- Proto zjišťujeme, jaké množství komplementu hemolyzuje pracovní jednotku krvinek s amboceptorem (hemolytická jednotka)

Použití KFR

- KFR lze použít pro diagnostiku **mnoha, zejména virových infekcí**
- Jako i jiné serologické reakce se KFR používá k **průkazu antigenu či protilátky**. Častější je průkaz protilátky.
- Berme to tak, že máme **laboratorní antigen**, který konfrontujeme se **sérem pacienta** (kde hledáme protilátky)

Praktické provedení KFR

KFR se provádí v mikrotitrační destičce.

U průkazu protilátek se zpravidla postupuje následovně:

- **pacient má celý řádek** (u párových sér 2 řádky – jeden na první, druhý na druhý vzorek)
- **v prvním důlku** (nalevo od čáry) je test antikomplementarity (musí být hemolýza, jinak nutno opakovat)
- **v dalších důlcích** (napravo od čáry) je vlastní test s různě řaděnými séry
- U vlastních testů (napravo od čáry) platí:
tečka = pozitivita, hemolýza = negativní

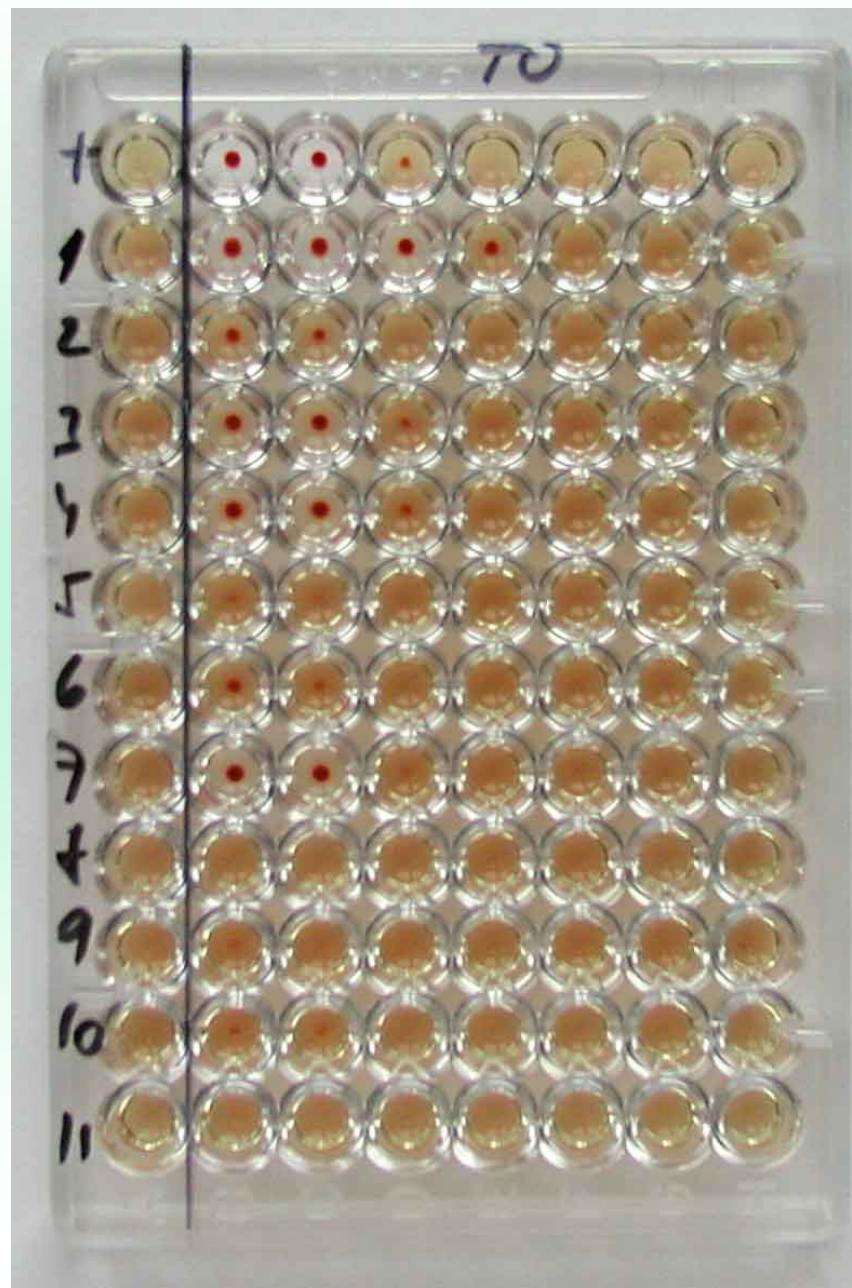
Ukázka KFR toxoplasmózy

Vlevo od čáry jsou testy antikomplementarity.

Předředění séra je 1:10, další důlky mají ředění 1:20, 1:40 atd.

Pozitivní je pacient 1 (titr 1:80), a pacienti 2, 3, 4, 6, 7 (titr 1:20, u 3 a 4 možná 1:40).

Ostatní pacienti jsou negativní (nemají protilátky)

Děkuji za pozornost